प्रहेलिकाः

प्रहेलिकानामुत्तरान्वेषणाय सङ्केताः।

प्रथमा प्रहेलिका - अन्तिम चरणे क्रमशः त्रयाणां प्रश्नानां त्रिभिः पदैः उत्तरं दत्तम्।

द्वितीया प्रहेलिका - प्रथमचरणेषु प्रथमस्य वर्णस्य -तृतीय-द्वितीय- अन्तिमवर्णेन संयोगात् उत्तरं प्राप्यते।

तृतीया प्रहेलिका - प्रत्येकं चरणे प्रथमद्वितीययोः प्रथमत्रयाणां वा वर्णानां संयोगात् तस्मिन् चरणे प्रस्तुत्सय प्रश्नस्य उत्तरं प्राप्यते।

चतुर्थप्रहेलिकाः उत्तरम् - नारिकेलफलम्

पञ्ममप्रहेलिकाः उत्तरम् - प्रथमप्रहेलिकावत्।।-

पहेलियों के उत्तर खोजने के लिए संकेत (पाने)

पहली पहेली - अंतिम चरण के तीनों पदों में पहेली के तीनों (शब्दों) प्रश्नों के उत्तर दिए हुए हैं।

दूसरी पहेली - पहले, दूसरे और तीसरे चरणों के प्रथम और अंतिम वर्ण के मेल से बने शब्द ही उत्तर हैं।

तीसरी पहेली - प्रत्येक चरण के प्रथम दो या प्रथम तीन वर्गों को मिलाने से उस पहेली का उत्तर मिल जाता है।

चौथी पहेली - अंतिम चरण के तीनों पद ही पहेली में दिए गए (शब्द) प्रश्नों के उत्तर हैं।

प्र.1 श्लोकांशेषु रिक्तस्थानानि पूरयत –

(क) सीमन्तिनीषु का <u>शान्ता</u> राजा <u>कोऽभूत्</u> गुणोत्तमः ।

(ख) कं सञ्जघान <u>कृष्णः</u> का <u>शीतलवाहिनी</u> गङ्गा?

(ग) के <u>दारपोषणरताः</u> कं <u>बलवन्तं</u> न बाधते शीतम् ।।

(घ) वृक्षाग्रवासी न च पक्षिराज, <u>त्रिनेत्रधारी</u> न च शूलपाणिः ।

प्र .2 श्लोकांशान् योजयत –

(क) किं कुर्यात् कातरो युद्धे	अत्रैवोक्तं न बुध्यते।
(ख) विद्वदभिः का सदा वन्घा	तक्रं शक्रस्य दुर्लभम्।
(ग) कं सञ्जघान कृष्ण	मृगात् सिंहः पलायते।
(घ) कथं विष्णुपदं प्रोक्तं	का शीतलवाहिनी गङ्गा।

उत्तरम्

क) किं कुर्यात् कातरो युद्धे	**-**	**मृगात् सिंहः पलायते।**
(ख) विद्वद्भिः का सदा वन्घा	**-**	**अत्रैवोक्तं न बुध्यते।**
(ग) कं सञ्जघान कृष्णः	**-**	**का शीतलवाहिनी गङ्गा।**
(घ) कथं विष्णुपदं प्रोक्तं	**-**	**तक्रं शक्रस्य दुर्लभम्।**

प्रश्न 3. उपयुक्तकथनानां समक्षम् 'आम्' अनुपयुक्तकथनानां समक्षं 'न' इति लिखत उपयुक्त कथनों के सामने)-'आम्' और अनुपयुक्त कथनों के सामने 'न' लिखिए(-

उत्तरम

कातरो युद्धे युद्ध्यते। – न

कस्तूरी मृगात् जायते। – आम्

मृगात् सिंह: पलायते। – न

कंसः जघान कृष्णम्। – न

तक्रं शक्रस्य दुर्लभम्। – आम्

जयन्तः कृष्णस्य पुत्रः। – न

प्रश्न 4 संन्धिविच्छेदं पूरयत-(सन्धि विच्छेद पूरे कीजिए-)

(क) करिणां कुलम् = ... + ...

(ख) कोऽभूत्। = ... + ...

(ग) अत्रैवोक्तम् = ... + ...

(घ) वृक्षाग्रवासी = ... + ...

(ङ) त्वग्वस्त्रधारी = ... + ...

(च) बिभ्रन्न = ... + ...

उत्तरम्:

(क) करिणां कुलम् = करिणाम् + कुलम्

(ख) कोऽभूत्। = को + अभूत्।

(ग) अत्रैवोक्तम् = अत्र + एव + उक्तम्

(घ) वृक्षाग्रवासी = वृक्ष + अग्रवासी

(ङ) त्वग्वस्त्रधारी = त्वक् + वस्त्रधारी

(च) बिभ्रन्न = बिभ्रत् + न

प्रश्न 5. अधोलिखितानां पदानां लिङ्गं, विभक्तिं वचनञ्च लिखतनिम्नलिखित)- पदों के लिङ्ग, विभक्ति और वचन लिखिए(-

उत्तरम्:

पदानि	लिङ्गम्	विभक्तिः	वचनम्
कस्तूरी	स्त्रीलिङ्गम्	प्रथमा	एकवचनम्
युद्धे	पुँल्लिङ्गम्	सप्तमी	एकवचनम्
सीमन्तिनीषु	स्त्रीलिङ्गम्	सप्तमी	बहुवचनम्
बलवन्तम्	पुँल्लिङ्गम	द्वितीया	एकवचनम्
शूलपाणिः	पुँल्लिङ्गम	प्रथमा	एकवचनम्
शक्रस्य	पुँल्लिङ्गम	षष्ठी	एकवचनम्

प्रश्न 6 (अ) विलोमपदानि योजयत-(विलोम पदों को मिलाइए-)

जायते	शान्ता
वीरः	पलायते
अशान्ता	म्रियते
मूर्खः	कातरः
अत्रैव	विद्वद्भि
आगच्छति	तत्रैव

उत्तरम्:

जायते – म्रियते,

वीरः – कातरः,

अशान्ता – शान्ता,

मूर्खः – विद्वद्भि,

अत्रैव – तत्रैव,

आगच्छति – पलायते।

(आ) समानार्थकापदं चित्वा लिखत-(समानार्थक पद चुनकर लिखिए-)

(क) करिणाम् ....। (अश्वानाम् / गजानाम् / गर्दभानाम्)

(ख) अभूत् ....। (अचलत् / अहसत् / अभवत्)

(ग) वन्द्या ....। (वन्दनीया / स्मरणीया / कर्तनीया)

(घ) बुध्यते ....। (लिख्यते / अवगम्यते / पठ्यते)

(ङ) घटः ....। (तडागः / नलः / कुम्भः)

(च) सञ्जधान ....। (अमारयत् / अखादत् / अपिबत्)

उत्तरम्:

(क) गजानाम्,

(ख) अभवत्,

(ग) वन्दनीया,

(घ) अवगम्यते,

(ङ) कुम्भः,

(च) अमारयत्।

प्रश्न 7.

कोष्ठकान्तर्गतानां पदानामुपयुक्तविभक्तिप्रयोगेन अनुच्छेदं पूरयत- (कोष्ठक पदों में उपयुक्त विभक्ति का प्रयोग करके अनुच्छेद पूरा कीजिए-)

एकः काकः ………………… (आकाश) उड्डयमानः आसीत्। तृषार्तः सः ………………… (जल) अन्वेषणं करोति। तदा सः ………………… (घट) अल्पं ………………… (जल) पश्यति। सः ………………… (उपल) आनीय ………………… (घट) पातयति। जलं ………………… (घट) उपरि आगच्छति। ………………… (काक) सानन्दं जलं पीत्वा तृप्यति।

उत्तरम्:

आकाशे, जलस्य, घटे, जलम्, उपलानि/उपलान्, घटे, घटस्य, काकः।